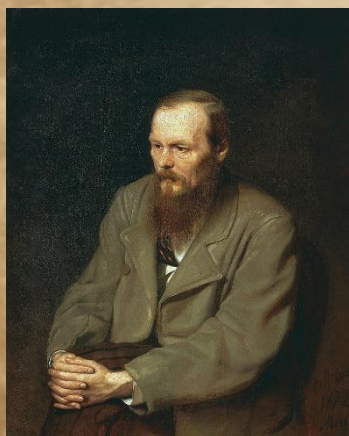

Az orosz egyházszakadás kultúrtörténeti jelentősége és Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés* című regénye

Vaszilij Grigorjevics Perov:

Dosztojevszkij portré (1872)

Készítette: Kádár Anna Katalin

Témavezető: Dr. Regéczi Ildikó

Szak: Történelem (BA) I. évfolyam

Debrecen, 2022. 05. 06.

Témafelvetés, elemzési szempontok

- ❖ **Terminológia, fogalmi keretek**
- ❖ **Makrotörténeti háttér, hatalmi harcok**
- ❖ **Társadalomtörténeti kontextus, belső szembenállás**
- ❖ **Vallásháború, egyházszakadás, orosz mentalitástörténet**
- ❖ **Nyikon pátriárka és Avvakum protopópa**
egyházi reform óhitűség
- ❖ **Bináris opposíció és „civilizációs raskol” mint a kultúra sajátossága**
- ❖ **Dosztojevszkij regénye a raskol kontextusában**

A raszkol jelentésének értelmezése

раскол: Elsődleges jelentése hasadás.

Vallási és társadalmi mozgalom Oroszországban, amely a XVII. század közepén alakult ki, a hivatalos egyház ellen irányult, és az óhitűek megalakulásával ért véget. /ГРМОТА.PY/

Kulturális
autarchia
vége?

Szellemi
változás?

„Intellektuális
hallgatás”
megtörése?

Szociokulturális
sajátosság?

Alekszej Kivshenko:
Moszkvai Székesegyház
1654

Vaszilij Grigorevics Petrov:
*Nyikita Pusztovszjat és
Joachim pátriárka*

A „zavaros idők” (1598 – 1613) alatti változás a hatalomgyakorlás struktúrájában

IV. Rettegett Iván (1547 – 1584)

I. Fjodor (1584 – 1598)

Rurik-dinasztia kihalása

Borisz Godunov (1598 – 1605)

I. Ál-Dmitrij (1605 – 1606)

fia, II. Fjodor (1605)
trónfosztása

IV. Vaszilij (1606 – 1610)

IV. Ulászló
(1610 – 1613)

I. Mihály
(1613 – 1645)

- ❖ Kolostorügyi Hivatal létrehozása – a hatalmi harcok megjelenése az egyházpolitikában
- ❖ a megoldatlan kérdésekre I. Nagy Péter (1682 – 1725) válaszok születtek – relatív belső stabilitás

„Szmuta” polgárháborúba sodródás vagy „lázadások százada”?

RURIKIDÁK

GODUNOV-
HÁZ

ROMANOV-
DINASZTIA

- ❖ 1600-as évek elején négyéves interregnum
- ❖ katolikus lengyelek, svéd lutheránusok megszállják az Orosz Birodalmat, háború az 1650-es években

- ❖ „lelki harcosság”
- ❖ nemzeti öntudatra ébredés

Felkelések, fegyveres konfliktusok sorozata

**Bolotnyikov-
felkelés
1606-1607**

**szolovkibeli
felkelés
1668-1676**

**Sztyepan
Razin-
népfelkelés
1670-1671**

**sztrelecek
felkelése
1698**

**A hatalmi harcok
megjelenése a
társadalomban.**

A legnagyobb kihívás a században, melynek jelentősége mentalitástörténeti szempontból túlmutat a népfelkelésen

SKIZMA / RASZKOL

(XVII. század második fele)

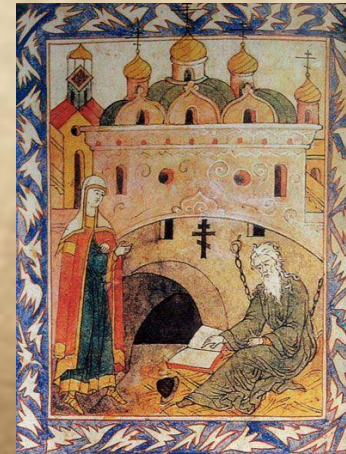
Avvakum protopópa

Nyikon pátriárka

- ❖ **староверцы** – *óhitűek, ószertartásúak* – önmagukra alkalmazott fogalom
- ❖ **раскольники** – *szakadárok* – egyház terminológiája
- ❖ egyház kritikai felülvizsgálata, de nem struktúraváltás, hanem dogmatikus „visszatalálás”
- ❖ **reformerek** – hitújítók
- ❖ nyugati liturgia elemeinek beillesztése, az ikonok szentségének megkérdőjelezése

Vaszilij Surikov:
Morozova bojárnő
1671

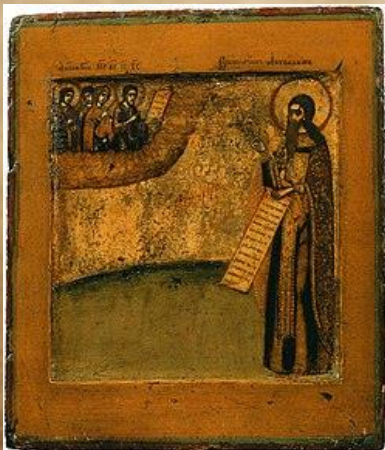

*Morozova
bojárnő
meglátogatja
Avvakumot a
börtönben*

Egyházszakadás: a vallás fundamentumának feladása vagy megőrzése?

Avvakum protopópa

- ❖ tradicionális orosz vallási érzület
- ❖ greko-szlavofil hagyomány
- ❖ Filofej: „Moszkva a harmadik Róma”

Nyikon pátriárka

- ❖ reformer teokrata
- ❖ I. Alekszej Romanov cár (1645-1676) támogatta

Egyházi paradigmaváltás értelmezései

**analógia az
európai
reformációval**

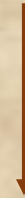
Hajnády Zoltán: *Sophia és
logosz*

**alulról szerveződő
népmozgalom, a
középkort felváltotta az
újkor**

**Vaszilij
Rozanov
értelmezése**

*Психология русского раскола.
Религия и культура*

**az orosz skizma mélyebben
változtatta meg az orosz
kultúrát, mint Európát a lutheri
reformáció**

**a középkor
dogmatikájának
vége**

Karl Lamprecht: *Modern
történettudomány*
Oswald Spengler: *A Nyugat
alkonya*

**a reneszánszban a
vallásmisztika dominál a
művészetekben
Orosz Birodalom –
Frank Birodalom
párhuzam**

A kultúra sajátosságai bináris oppozíció és „civilizációs raszkol”

SZLAVOFILEK:

NYUGATOSOK:

❖ vallásos konzervativizmus

❖ archaizálók

❖ Óorosz Birodalom

❖ modernizációs törekvések

❖ reformerek

❖ Európa

eltérő gondolkodás a nemzeti identitásról – Nagy Péter tevékenységének eltérő megítélése

Groys: „nyugati tudatos és orosz tudatalatti”

Alekszandr Ahiezer: két szemiotikai rendszer

Az orosz kultúra szellemi alapja ciklikus szélsőségek

❖ „fanatizmus”

❖ „központi önkény”

❖ „etikai fanatizmus”

Bergyajev: *Dosztojevszkij
világszemlélete*

❖ „Messianisztikus vagy
apokaliptikus?”

❖ „Nihilista vagy
ultrareakciós?”

Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés*
című polifonikus lélektani regényében, Raszkolnyikov
alakjában megjelenik a ciklikus szélsőségek irodalmi
interpretációja

Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés* című regényének párbeszéde a raszkol jelenséggel

„Oroszországot tanulni kell, meg kell tanulni, mint egy tudományt, mert képtelenek vagyunk közvetlenül megérteni.”

**Dosztojevszkij
Raszkolnyikov**

a bűn
filozófiai
értelmezése a
műben

Evangélium a
„mártír
asszonyoktól”

„tősgyökeres orosz
bolyongó”
/Bergyajev/

Szonja

Ószövetség

Újszövetség

A kutatás további perspektívái

- ❖ Raszkolnyikov alakja Avvakum protopópa önéletírása tükrében
- ❖ A regény poétikai elemzése
- ❖ *Pétervári szövegtípus*
- ❖ A *kettősség*, a dichotómia megjelenése a regényben
- ❖ A *szlavofil* ideológia, orosz filozófiai hagyományok jelenléte a szövegben
- ❖ A *bűn* problematikája

- ❖ Történelmi kutatás:
Magyarországi orosz közösségek a XVII. században, a raskol esetleges hatásai

Források I.

1. dia: Vaszilij Grigorjevics Perov: Dosztojevszkij portré (1872)

Letöltés helye: https://hu.wikipedia.org/wiki/Vaszilij_Grigorjevics_Perov#/media/F%C3%A1jl:Dostoevsky_1872.jpg

Letöltés ideje: 2022. 04. 24.

3. dia: Alekszej Kivshenko: Moszkvai Székesegyház 1654

Letöltés helye: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f2/Patriarch_Nikon_Revising_Service-Books.jpg

Letöltés ideje: 2022. 04. 24.

Vaszilij Grigorevics Petrov: Nyikita Pusztovszjat és Joachim pátriárka

Letöltés helye: https://en.wikipedia.org/wiki/Schism_of_the_Russian_Church#/media/File:Nikita_Pustosviat_Dispute_on_the_Confession_of_Faith.jpg

Letöltés ideje: 2022. 04. 24.

4. dia: Heller, Mihail: Orosz történelem. I. Budapest, Osiris Kiadó 2003.

Onasch, Konrad – Cipin, Vlagyiszlav: Az orosz ortodox egyház története. Budapest, Magyar Katolikus Püspöki Kar, 1999.

Szvák Gyula: Oroszország zavaros időszaka. Budapest, Russica Pannonicana, 2009.

5. dia: Szvák Gyula: Viták I. Péter reformjairól az orosz történetírásban. Világtörténet, 1999. 2. szám 3-28. oldal

6. dia: V. Molnár László: Sztyepan Razin, a lázadó atamán. Valóság, 2016. 8. szám 52-61. oldal

7. dia: Vaszilij Surikov (1881/1887)

Letöltés helye: [https://hu.m.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Boyaryna_Morozova_by_V.Surikov_\(1884-1887,_Tretyakov_gallery\).jpg](https://hu.m.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Boyaryna_Morozova_by_V.Surikov_(1884-1887,_Tretyakov_gallery).jpg)

Letöltés ideje: 2022. 05. 02.

Miniatúra a XIX. századból: Morozova bojárő meglátogatja Avvakumot a börtönben

Letöltés helye: <https://diletant.media/articles/32020244/>

Letöltés ideje: 2022. 05. 04.

Források II.

- 7 – 9. dia: Ahiezer, Alekszandr: Oroszország: megosztott civilizáció? Replika, 2019. 19-20. szám 123-138. oldal**
- Avvakum pópa – Jepifanyij szerzetes: Avvakum protopópa önéletírása. Budapest, Magyar Helikon 1971.**
- Groys, Boris: Oroszország mint a Nyugat tudatalattija. Orpheus Irodalmi Folyóirat 1991. IV. szám 182-197. oldal**
- Hajnády Zoltán: Sophia és logosz. Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, 2002.**
- Huizinga, Johan: A középkor alkonya. Budapest, Európa Kiadó, 1976.**
- Imrényi Tibor: A „Moszkva-harmadik Róma” elmélet az orosz ekkleziológia és kánonjog tükrében. Aetas, 1998. 1. szám 35-48. oldal**
- Lihacsov, Dmitrij: Az orosz kultúra két ága. Budapest, Russica Pannonicana, 2010.**
- Onasch, Konrad – Cipin, Vlagyiszlav: Az orosz ortodox egyház története. Budapest, Magyar Katolikus Püspöki Kar, 1999.**
- Szili Sándor: Nyikon pátriárka. Klio, 2005. 2. szám**
- Toynbee, Arnold J.: Válogatott tanulmányok. Budapest, Gondolat Kiadó, 1971.**
- Török Endre: Avvakum és az orosz egyházszakadás. In. (Szerk.) Juhász József: Avvakum pópa önéletírása. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1979.**
- Avvakum protopópa**
- Letöltés helye: https://hu.wikipedia.org/wiki/Avvakum_protop%C3%B3pa#/media/F%C3%A1jl:Protopop_Avvakym.jpg
- Letöltés ideje: 2022. 04. 24.
- Nyikon pátriárka**
- Letöltés helye: https://hu.wikipedia.org/wiki/Nyikon_moszkvai_p%C3%A1tri%C3%A1rka#/media/F%C3%A1jl:Portrait_of_Patriarch_Nikon.jpg
- Letöltés ideje: 2022. 04. 24.

Források III.

10 – 11. dia: Bakcsi György: Dosztojevszkij. Budapest, Gondolat Kiadó, 1970.

Bótor Tímea: Adalékok az önálló orosz pravoszláv egyház megteremtésének történetéhez. In. (Szerk.) Bagi Dániel – Fedeles Tamás – Kiss Gergely: „Köztes-Európa” vonzásában. Ünnepi tanulmányok Font Márta tiszteletére. Pécs, Kronosz Könyvkiadó, 2012. 71-83. oldal

Letöltés ideje: https://dtk.tankonyvtar.hu/bitstream/handle/123456789/12814/Botor_Timea.pdf?sequence=-1&isAllowed=y

Letöltés ideje: 2022. 04. 01.

Filippov, Szergej: Az oroszországi egyházszakadás, és helye az orosz történelemben. Aetas, 1998. 1. szám 5-35. oldal

Letöltés helye: http://real-j.mtak.hu/15932/1/aetas_1998_001.pdf

Letöltés ideje: 2022. 04. 01.

Filofej szerzetes: Levél a rossz napokról és órákról. Aetas, 1995. 3. szám 127-136. oldal

Varga Ilona: Az orosz ortodox egyház a kereszténység felvételétől az államegyház kialakulásáig. Világtörténet, 1988. 1. szám 56-68. oldal

Letöltés helye: http://real-j.mtak.hu/2119/1/Vilagtortenet_1988.pdf

Letöltés ideje: 2022. 04. 01.

12. dia: Bergyajev, Nyikolaj: Dosztojevszkij világszemlélete. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1993.

Dosztojevszkaja, Anna: Emlékeim. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1989.

Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics: Bűn és bűnhődés, Budapest, Európa Könyvkiadó, 1964.